

Iguals però diferents, una visió de gènere.

Esther Fatsini, Rosa Gibert, Rosa Guitart i Ramon Sitjà

***Quins problemes ens trobem a les escoles relacionats amb el gènere?. Voldríem parlar i reflexionar sobre qüestions que ens plantegen dubtes:
En què es veuen iguals, en què es veuen diferents? Com es veuen els infants
En què son iguals, en què son diferents? El que pensem les mestres i els mestres
En què els tractem igual, en què els tractem diferent? El que fem a les escoles***

Comentari d'un mestre: "En Ferran ha tret un excel·lent en matemàtiques, el noi és intel·ligent. La Marta també té un excel·lent. Ha treballat i estudiat força".

Comentari d'una mestra: "Amb igualtat de capacitats, una nena sempre arribarà més lluny perquè és polida, treballadora, perseverant i obedient".

El que preteníem

La nostra taula de treball dins de les VIII Jornades 0-12 estava dedicada als nens i a les nenes com a tals, és a dir, com a nens i com a nenes que són. La coordinació de la taula a l'hora de plantejar-nos com abordar la temàtica ens sortien idees, esquemes, conceptes... diversos: gènere, models de gènere, coeducació, igualtats, diferències, expectatives, imaginaris, models d'escola, culturització..... Vàrem decidir estructurar la taula a partir de tres qüestions que ens plantejaven dubtes:

- Com es veuen els infants: En què es veuen iguals, en què es veuen diferents?
- El que pensem les i els mestres: En què són iguals, en què són diferents?
- El que fem a les escoles: En què els tractem iguals, en què els tractem diferents?

La intenció de la coordinació de la taula era parlar i reflexionar sobre aquestes qüestions, no tan treure conclusions. Teníem clar que els i les mestres ens movem en un terreny en absolut neutral on la vivència social del gènere està contaminada de moltes influències, la majoria d'elles fruit de l'androcentrisme imperant al llarg de la història però també d'altres resultants de la nova visió que certs feminismes han reclamat com a espais per les dones. També compartíem que l'escola coeducativa com a concepte ja és inqüestionable i la trobem en qualsevol llei, document o projecte educatiu, però que la realitat del concepte es plasmat i viscut de maneres ben diverses.

La reflexió i el debat ens van ajudar a totes i tots, plegats, a treure idees, imaginaris, expectatives, resistències, convenciments... que vàrem compartir així com a confirmar, rebutjar o construir col·lectivament idees, pensaments o opcions que ens animen a continuar amb la nostra tasca: ser mestres de nens i de nenes, de grans i de petits, dels nascuts a la nostra terra i dels que no ho han fet, dels que els agrada l'esport i dels que prefereixen la música, dels que tenen molts recursos i dels que no en tenen, dels que viuen amb una sola persona i dels que ho fan amb una família molt ampla..., ser mestres d'infants.

Ens van ajudar en les nostres reflexions persones que ens van explicar la seva experiència dins de les escoles, aportacions d'autors que han reflexionat sobre la temàtica així com opinions dels propis infants recollides en un programa de televisió. El que s'inclou a continuació, és un resum del que es va parlar.

Com es veuen els infants: En què es veuen iguals, en què es veuen diferents?

L'objectiu del bloc era reflexionar sobre com es veuen els infants a ells mateixos(Autoperspectiva de rol)

- En què es veuen iguals?
- En què es veuen diferents?
- Quina és la seva pròpia mirada del rol que tenen com a nens i com a nenes?

Com a material de treball vàrem utilitzar un tall del programa *No em ratllis*, capítol sobre "Homes i dones", emès el dia 22 de novembre de 2006, produït per TV3 i presentat per Júlia Otero i vàrem convidar una de les coordinadores del programa perquè ens expliqués alguns dels criteris que varen utilitzar en el programa.

Els comentaris dels infants van indicar algunes concepcions com:

- Les diferències entre homes i dones s'atribueixen a raons biològiques
- Es compleixen les expectatives socials envers el caràcter que han de tenir homes i dones. No s'introdueixen possibles diferències dins la categoria masculí o femení
- Te més avantatges ser noi que ser noia
- Alguns infants atribueixen les bones notes en les nenes com a tret "natural" malgrat hi ha un reconeixement de igualtat de capacitats
- S'accepta resignadament que el món de l'economia és masculí
- Atribució estereotipada del rols uns i altres envers la cura dels fills. Es reclama la cura també per part del pare
- Es reconeix la doble jornada de les mares i la poca participació, en general, dels pares en les tasques domèstiques
- Importa molt el "que diran els altres" quan s'utilitza una joguina que no està atribuïda al propi sexe
- Es continua valorant el criteri masculí per sobre del femení

El que pensem les i els mestres: En què són iguals, en què són diferents?

L'objectiu del bloc era reflexionar sobre el que pensem les i els mestres sobre nenes i nens. L'atribució de rol que fem els adults.

- En què els veiem iguals?
- En què els veiem diferents?
- Quina és la nostra mirada del rol que pensem que han de tenir nens i nenes?
- En quina mesura, les educadores i educadors actuem transferint models de gènere de forma conscient i/o inconscient?

Com a material de treball es varen preparar textos d'autors diversos i algunes expressions realitzades per mestres, que vàrem dividir en cinc apartats:

- Diferències entre sexes
- Expectatives i concepcions dels i les mestres
- Les opcions curriculars i professionals de nois i noies
- Tendències en feminismes
- Escola separada/mixta/coeducativa

Algunes de les reflexions que es varen aportar en els grups de treball varen ser:

- Encara queda molt per donar sentit al què realment significa tenir escola coeducadora.
- La majoria d'escoles són mixtes amb intents de treball amb la variable "dona" com a element innovador.
- Algunes participants reconeixen que no s'han plantejat el paper dels nens en aquesta escola per a nenes i nens.
- Es reclama que cal pensar en models aptes per a tothom, es sigui del sexe que es sigui.
- Es plantegen dubtes sobre la pròpia intervenció "suposadament" coeducadora, i es planteja que cal descobrir o fer conscient del paper que es fa com a mestres davant els nens i les nenes.
- Es parteix d'una escola que vol ser coeducadora però des d'un currículum encara excessivament androcèntric.
- Es reivindiquen i valoren els sabers femenins
- Es comenten qüestions concretes que s'han fet a les pròpies escoles per passar d'una escola mixta a coeducativa, malgrat es descobreix en la discussió conjunta que algunes d'aquestes només es planteja un treball o bé amb nenes o bé amb nens.
- Les diferències biològiques, si existeixen, són poc rellevants per estipular el que pot fer o com pot ser un nen o una nena
- El model actual de dona inclou, moltes vegades, la comparació amb el model masculí per incorporar-se trets d'ell o per demostrar-hi superioritat
- Els adults amb les nostres interpretacions i assignacions de significats a fets, accions, situacions.. estem confeccionant models de gènere masculí i femení
- Cal qüestionar els models de gènere i treure'ls dels nostres esquemes per apropar-nos als infants i interpretar les seves accions, necessitats o característiques. Cal apostar per un tractament en la diversitat, atenent als trets individuals de cada infant, no al gènere que té assignat
- Cal prendre consciència de les nostres accions, pensaments, expectatives... per cercar en què reproduïm models de gènere
- Cal replantejar-se què traspasa el currículum, els llibres, els materials, els espais..., en relació als estereotips de gènere
- L'equip educatiu com a col·lectiu hauria de replantejar-se i prendre consciència del que es fa o del que no es fa al centre en relació a la coeducació i incloure les decisions dins del projecte educatiu

El que fem a les escoles: En què els tractem iguals, en què els tractem diferents?

L'objectiu del bloc era reflexionar sobre el que fem a les escoles en relació a les qüestions de gènere:

- En què els tractem iguals a nenes i nens?
- Els tractem diferent? En què ho fem?
- Hem assolit aquell objectiu de la coeducació que es plantejaven les escoles fa 30 anys?
- Com eduquem (co)educant?

Es va convidar a escoles diferents així com al "Programa de coeducació" del Departament d'Ensenyament que expliquessin les seves experiències en l'àmbit que ens ocupava. Varen participar:

- El programa de Coeducació, dins els programes d'Innovació, del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.
- CEIP Cervantes de Ciutat Vella de Barcelona
- Escola Àgora de Sant Cugat del Vallès
- CEIP Montseny de Vic
- CEIP Camprodon

Aportacions que varen sortir de les escoles:

- Revisió de la tasca que es realitza a l'escola en relació al currículum i al dia a dia, com, per exemple:
 - o Utilització de textos instructius, narratius, conversacionals, descriptius.... des d'una perspectiva que trenqui la visió androcèntrica curricular: receptes de cuina, contes clàssics treballats amb els seus contraris, descripció d'emocions....
 - o Enquestes, qüestionaris a famílies, alumnat, professorat sobre el treball domèstic i la cura dels altres
 - o Revisió del llenguatge administratiu i de retolació dels espais...
 - o Racons i tallers ...
- Treball conjunt de cultures i gènere: viure la diferència com a riquesa, la igualtat com a persona
- Actuacions determinades sobre casos concrets: pare de cultura paquistanesa que no volia que la seva filla anés a natació (actuació envers la construcció de la confiança, la visualització específica del que comportava el fet per a la filla, informació visual del que necessitava la nena per anar a natació...), nena marroquina a qui la família va imposar anar amb mocador (reflexió sobre els paradigmes diferents de la família i de la pròpia nena, empoderació de la nena, reflexió sobre la conjunció entre sumissió i criteri...)
- Establiment del claustre sobre condicions a demanar a les famílies, incloses el compliment de les normes: actuació concreta davant d'un pare marroquí que no volia que la seva filla anés a la piscina (especificació de les normes en el moment de petició de la matrícula, aclariment del que comporta per a la criatura...)

Per acabar...

Aportem algunes reflexions que varen sortir al llarg de les jornades així com algunes de les que vàrem sorgir a la darrera sessió

- Cal fer un canvi de "xip": de problema (tenim dificultats) a possibilitats (tenim oportunitats, reptes)

- Hauríem de parlar de d'educació, no de coeducació. L'educació inclou en si mateixa l'educació de totes i tots. Si en parlem es perquè encara tenim problemes amb ella.
- Hauríem de parlar de l'educació de persones, no de nens i de nenes. Cal partir de les característiques de cada persona i donar-les el que necessiten
- S'insisteix en la idea que tothom som persones i que l'aparent neutralitat que podríem assumir és un error, és a dir, tractar igual a persones diferents també pot ser un error ja que la neutralitat en aquest sentit pot ser injusta (i més per a les noies que per als nois).
- En la transversalitat es "perden" coses. Cal conservar-la però és necessari temps i espai per revisar i tractar-la
- Insistir en el tema de la (co)educació no tant com a programa sinó com a revisió de les pràctiques habituals que fem a les aules i, en general, en els centres.
- Conèixer el discurs conceptual no garanteix la pràctica. Cal la incorporació "socioafectiva" i la revisió de l'imaginari personal per aconseguir canvis.
- Nosaltres som educadores i educadors de tots els infants, per tant en el treball de gènere cal incloure els nens i no només fixar-nos en les nenes. Cal revisar què fem amb elles, però també amb ells.
- La qüestió dels "nois" és una qüestió evident que cal treballar-la. La de les "noies" fa molts anys que s'està treballant i ha trobat nom en els conceptes d'androcentrisme, patriarcat, diferència... Falta treballar la identitat "queer" (gai, lesbiana, bisexual, transsexual). Serà el següent pas en el qual els "nois" que són víctimes són els que responen al model femení.
- Cal la utilització en el llenguatge del masculí (no genèric) i el femení. La invisibilització del femení comença al parvulari i induït per l'adult que dona un model d'interpretació als infants en el que les nenes han d'aprendre a sentir-se anomenades sota el genèric masculí. Es parla del currículum ocult.
- Tenim consciència d'haver treballat diferent amb els nens que amb les nenes? Inconscientment actuem coeducativament? Com actuar a partir d'ara? Cal insistir en la cultura femenina. Cal buscar mecanismes per fer visible que es treballa diferent amb nens que amb nenes.
- A secundària es visualitzen (en el propi alumnat així com en el professorat) més que a primària o infantil les problemàtiques en relació al gènere
- Una bona educació sexual, és important però difícil per la vivència tan diferenciada que es viu a les famílies (sobre tot lligat al tema de la religió). En alguns casos apareix inhibició dels mestres.
- Cal estar atents i atentes al que els infants aporten a l'aula com a canvis socials en la relació dels sexes, com per exemple la canalla amb famílies on la parella són dos persones del mateix sexe, per tant, normalització.
- El canvi en la qüestió del gènere provindrà d'un canvi d'actitud, de perspectiva i de respecte als dos sexes, i no per una intervenció puntual d'un programa.
- L'escola que volem no la podem plantejar fora del respecte als drets humans. Es debat el paper de la religió com a configurador, de manera que cal una escola laica que construeixi la ciutadania.

- La reflexió final ens porta a que cada vegada estem més sensibilitzades i sensibilitzats per aquesta qüestió del gènere i que cal "posar-se les ulleres" per poder veure-hi clar. Nenes i nens són diferents però aquesta diferència, no és tan biològica com cultural pel que fa a capacitats, possibilitats i interessos, i per això assumible com a repte.